

Ймовірно, що на початку війни йому вдалося відвідати Україну. Підстав для цього припущення дають його невеличкі за обсягом спогади «На шляху до Житомира» (Кременчук).

Після звільнення Парижа І. Рудичів, незважаючи на літа й хворобу очей, самовільно займався пошуками вивезених фашистськими окупантами з бібліотеки ім. С. Петлюри книжкових та архівних скарбів, відновленням її фондів.

Предметом особливої уваги І. Рудичіва було збереження і шанування історичної пам'яті С. Петлюри, відтворення правди про його життя, діяльність, погляди. Він видав власні спогади в збірнику «Симон Петлюра в молодості» (Львів, 1936), допомагав В. Іванисву в написанні монографії «Симон Петлюра — Президент України» (Торонто, 1952), брав активну участь в підготовці до видання 1-го тому збірника «Симон Петлюра. Статті, листи, документи» (Нью-Йорк, 1956). Найповніший рукописний варіант своїх мемуарів (про життя й діяльність в Полтаві, Казані, Парижі) І. Рудичів наліслав до Українського музею-архіву Бавнд-Брук (США), де він зберігається й донині. Частина цих мемуарів було оприлюднено ще за життя автора в еміграційних виданнях — «Українському Православному слові» та «Українському Православному календарі на 1957 рік».

Останні роки життя І. Рудичів провів в Українсько-грузинському домі для літніх людей в Абондані поблизу Парижа.

Лит.: Жук Андрій. Пам'яті

Івана Рудичева // Українське слово, грудень 1958 р.: Стрельський Г. В. Товариш Симона Петлюри. // Український історичний календар 1996. — К., 1995. — С. 375; Пустовіт Тарас (Полтава, Україна). Наконечна Лідія (Бавнд-Брук, США). Іван Рудичів — перший директор Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі // Українське слово. — 1996. — №№ 44–45; Стрельський Г. Діячі України доби національно-визвольних змагань: Біографічний словник (Р–С) // Історія в школі. — 1999 — № 3. — С.40–41; Михальчук В. Українська бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі. Заснування, розвиток, діяльність, 1926–1998. — К., 1999 — С. 460–462, 551–554.

Г. В. Стрельський

СКОРУЛЬСЬКИЙ Михайло Аламович (06.09.1887, Київ–21.02.1950, Київ) — композитор, диригент, піаніст, педагог.

Народився в сім'ї службовців. Батько, Адам Петрович, старший контролер виноквонних заводів. Мати, Неоніла Олексіївна, закінчила Київське музичне училище, була блискучою піаністкою і концертмейстером. На формування світогляду Скорульського вплинула атмосфера творчості, що панувала в родині, де бували відомі музиканти — М. Лисенко, В. Пухальський, О. Шевчик, Г. Мороз-Ходоровський. Загальну освіту здобув в 1-й Житомирській гімназії (1898–1906). 1906 року вступив до Житомирських музичних класів Російського музичного товариства (РМТ). У 1910–14 навчався в Петербурзькій консерваторії на факультетах

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО БІОГРАФІЧНОГО СЛОВНИКА

теорії композиції (професори М. Штейнберг, І. Вітоль, В. Калафаті) та спеціального фортепіано (проф. А. Єсіпова), а також працював в диригентському класі проф. М. Черепніна та в оперному класі професорів С. Габеля та Й. Палечека. З 1914 — викладач класу фортепіано і теоретичних дисциплін в Таганрозькому музичному училищі РМТ. 1915 Скорувльського призначено першим директором і педагогом Іжевських музичних класів Сарapulьського відділення РМТ. Наприкінці 1915 повернувся до Житомира, де разом із дружиною — Л. Андрієнко-Скорувльською (співачкою, випускницею Петербурзької консерваторії) відкрив приватну музичну вокальну студію, диригував симфонічним оркестром Управління інспектора ополчення Південно-Західного фронту. Після Лютневої революції 1917 обраний членом виконавчого комітету ополчення.

В цей час Скорувльський створив свій перший твір великої форми для мішаного хору і симфонічного оркестру із символічною назвою — «Гімн вільному мистецтву». Звільнившись за станом здоров'я з військової служби, активно займався композиторською, громадською і музично-освітньою діяльністю: завідував музичною секцією Наркомпросу та оперно-драматичною студією при відділенні політосвіти Волинського губернського військового комісаріату (згодом при Будинку Червоної Армії), разом із В. Косенком став фундатором житомирської філії Т-ва ім. М. Леонтовича (1927), яку незабаром було реор-

ганізовано в філію Всеукраїнського товариства революційних музикантів — ВУТОРМ (1928), продовжував керувати симфонічним оркестром, в репертуарі якого були всі симфонії Бетховена і Шуберта, значна кількість творів Моцарта, Чайковського, Глінки, Мусоргського, Каліннікова, Іполітова-Іванова. З 1933 Скорувльський працював в Києві завідувачим теоретичним відділом Вечірньої робочої консерваторії та референтом філармонії. З 1937 — доцент кафедри спеціальної теорії Київської консерваторії імені П. І. Чайковського. 1937 (в клавірі, 1938 — в партитурі, згодом заборонений та 1945 відновлений за олівцевим примірником) з'являється балет Скорувльського «Лісова пісня» — вершина української хореографії, написаний за мотивами однойменного твору Л. Українки. У цей період, окрім педагогічної і композиторської, займається музикознавчою, рецензентською та музично-публіцистичною роботою. 1940 Скорувльський захистив кандидатську дисертацію. Під час евакуації в Алма-Аті викладав теоретичні дисципліни в Казахському музично-хореографічному учбовому комбінаті ім. П. І. Чайковського та в оперній студії Театру опери та балету Казахської РСР (1941–44), вивчав музичну культуру казахського народу і став засновником камерно-інструментального жанру казахської музики. 1944 повернувся до Києва, де його було призначено в. о. професора кафедри спеціальної теорії (викладав курси поліфонії, аналізу музичних форм та композиції) і начальником відділу музики Комітету в справах

мистецтв УРСР.

Композиторська, педагогічна та навкова діяльність Скорувльського розвивалась на ґрунті класичних традицій російської музики та української народно-поетичної творчості. Втілюючи теми сучасності і працюючи практично в усіх жанрах музичного мистецтва, він залишив неперевершені зразки українського романсу, балету, хорової і фортепіанної мініатюри. Переважна більшість творів Скорувльського пов'язана зі словом, а інструментальні та симфонічні є програмними.

Музикознавчий доробок Скорувльського — це ґрунтовні науково-теоретичні та музично-публіцистичні праці. Вагомим внеском в українську музичну науку стали його дослідження в галузі аналізу музичних творів (зокрема, музичної форми) та методики фортепіанного виконавства. Публіцистика Скорувльського — рецензії на авторські концерти, оперні постанови, симфонічні концерти та музичні прем'єри: огляди Декад радянської музики; відкриття нових імен українського виконавства і маловідомих творів вітчизняних композиторів; статті з питань музичного виховання — відтворює музичні події мистецького життя в Україні 40-х рр. ХХ ст. Характерною ознакою його праць є інтелегентна, змістовна і, разом з тим, проста й доступна мова висловлення, професіональна компетентність і широка ерудиція.

Тв.: симфонічні й оркестрові — симфонія № 1, присвячена О. Глазунову (1923) і № 2 «Жовтнева» (1932), «Класична увертюра» (1928), П'ять

українських пісень для симф. оркестру (1930), «Поема ентузіазму» для велик. симф. оркестру (1933), Інтермеццо на тему української народної пісні «Про Турбаївське повстання» для оркестру нар. інструментів (1947), симф. поема «Турбаї» (1948), симф. поема «Микита Кожум'яка» (1949); балети — «Лісова пісня» (1938), «Снігова королева» (1950, незакінч.); опера — «Свіччине весілля» (лібр. І. Кочерги, 1947); хорові та вок.-симф. — хори а саррелла «Знай, Богунія іде» та «Бойова пісня донців» (1919), «Великий пролог» для мішан. хорв і велик. симф. оркестру (1930), «Ми йдемо на бій» для мішан. хорв на слова П. Тичини (1941), ораторія для солістів, хорв та оркестру на слова П. Тичини, М. Бажана, М. Рильського, А. Малишка, Л. Первомайського, І. Неходи (1942), обробка трьох казахських народних пісень для жін. хорв (1944); вокальні — 30 романсів на слова С. Надсона, І. Равзе, Г. Володимирського, Л. Бережницької, П. Тичини, М. Вороного, Лесі Українки, Г. Чубука, О. Новицького, І. Неходи, В. Сосюри та ін., вок. триптих «За волю» на тексти З. Гершензона, П. Тичини, М. Терещенка (1933); інструментальні й фортепіанні — Баллада (1908, незакінчена), Соната фадіез мінор (1914), Соната фа мінор (1926), Дві (1927) та Чотири (1933) прелюдії, «Литячий альбом» (1947) для ф-но, Тріо для ф-но, скр. та віолонч. до-діез мінор (1924), «Мелодія» для скр. і ф-но (1925), «Largo» для віолонч. або альту (1928, інстр. транскрипція його вок. твору «Ave Maria»), Квінтет на укр. теми для двох

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО БІОГРАФІЧНОГО СЛОВНИКА

скр., альт.а, віолонч. і ф-но мі-бемоль мінор (1929). Квартет для двох скр., альт.а і ф-но фа мінор (1932). Концерт для ф-но з ор-м ля-бемоль мажор (1938). Квінтет на теми Абая для двох скр., альт.а, віолонч. і ф-но (1943). двох концертних п'ес для лух. інстр-в (1947): музика до драм. вистав — «Хліб» (п'еса В. Киршона, 1931), «Пісня про свічку» (п'еса І. Кочерги, 1941); музика до радіоказок: «Дванадцять місяців» (1939) та «Давня казка» (текст Лесі Українки, 1940).

Наук. та публіцист. праці: «Музична форма Катвара» (1934). «До питання про створення підручника з музичної форми» (1936). «Курс вертикально-рухливого контрапункту строгого стилю за системою С. І. Танєєва» (1940). «Елементарні основи фортепіанної техніки в школі Ганни Єсипової» (рукопис 1938). — К., 1970. — 52 с., іл.: Концерт пам'яті Леонтовича // Пролетарська правда. — 1941. — 30 грудня.: Авторський концерт Ф. Козицького // Пролетарська правда. — 1941. — 10 січня: Концерт Лариси Руденко // Літературна газета. — 1941. — 11 квітня: Концерти С.В. Кусевицького // Пролетарська правда. — 1941. — 10 червня: Українські майстри мистецтв в Алма-Ата // Література і мистецтво. — 1942. — 30 липня: Про результати сезону // Література і мистецтво. — 1944. — 30 серпня: Вечір грузинської музики // Київська правда. — 1947. — 24 травня: Відкриття літнього симфонічного сезону // Київська правда. — 1947. — 10 червня та ін.

Лит.: Митці України: Енциклопедичний довідник. — К., 1992. — С. 534; Мистецтво України: Біографічний довідник. — К., 1997. — С. 544; Михайлов М. М. А. Скорувльський: Нарис про життя і творчість. — К., 1960. — 113 с.; Михайл Скорувльський: Воспоминания, письма, материалы // Состав. Р. Скорувльская. — К., 1988. — 326 с.

О. В. Бигаєва

ТАРЛЕ Євген Вікторович (27.10.(8.11.)1874, Київ–6.01.1955, Москва) — вчений, історик, педагог.

Народився в купецькій родині. При народженні його було названо Григорієм. Ім'я Євген отримав при переході з іудейської віри до православ'я (охрещений в Софіївському соборі, 1893). Батько — Віктор Григорович був купцем 2-ї гільдії. Мати — Розалія Арнольдівна — хатньою господинею. В родині виховувалося ще четверо дітей. Брати — Олександр і Михайло, сестри — Лизвета та Марія. Дружина — Ольга Григоріївна Тарле (дівоче — Михайлова, дворянка, православно-го віросповідання). Син Віктор — єдина дитина подружжя Тарле, помер в віці 3-х років (1899).

Навчався в 1-й Херсонській гімназії (1884–92). З третього класу почав цікавитися історією. Після закінчення гімназії зі срібною медаллю Тарле вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського ун-ту (1892). Через рік перевівся до Київського Ун-ту св. Володимира ун-ту. Його вчителем був професор І. Лвчицький, відомий фахівець з історії середньові-